

N:o 38.

Ank. till Riksd. kansli den 2 april 1908, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af gällande bestämmelser om bötesstraffet m. m.

Till behandling af lagutskottet har hänvisats en inom Andra Kammaren af herr *Frithiof Söderbergh* väckt motion, n:o 150, uti hvars syfte herrar *J. M. Juhlin, S. H. Kvarnzelius, B. Lindgren, Edvard Wavrinsky, K. Joh. Larsson, Th. Fürst, K. v. Geijer, Jakob Pettersson* och *G. Kronlund* instämt. Denna motion är af följande lydelse:

»Uti en inom Andra Kammaren vid 1903 års riksdag väckt motion hemställde herr *G. A. E. Kronlund* om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om ändring i gällande bestämmelser angående bötesstraffet, i syfte att detsamma måtte kunna såvidt möjligt varda afpassadt efter den brottsliges betalningsförmåga.

Lagutskottet ansåg ett stadgande af sådant innehåll hvarken behöfligt eller lämpligt. Vid straffmätningen borde uppmärksamheten ägnas åt allt, som vore af betydelse för bedömande af den tilltalades brottslighet och beskaffenheten af det straff, som kunde erfordras för att utöfva åsyftad inverkan på den brottsliga viljan; och lika väl som den tilltalades personliga förhållanden i öfrigt, hans bildningsgrad, föregående vandel och

dylikt härvid borde blifva föremål för beaktande, kunde och borde utan särskildt stadgande hänsyn tagas till hans förmögenhetsställning i den mån densamma vore för rätten känd och medförde, att ett högre eller lägre straffmått vore erforderligt och rättvist. Däremot ansåg lagutskottet, att vid flera bland de förseelser, där bötesstraff förekomme, högsta gränsen för detsamma vore satt allt för lågt för att man särskildt vid upprepade förseelser skulle kunna inskrida så kraftigt, som vore önskvärdt. En förhöjning af vissa böteslatituder syntes utskottet lämplig, och äfven en förhöjning i större omfattning, afseende såväl de särskilda böteslatituderna som den allmänna latituden i 2 kap. 8 § strafflagen, kunde förtjäna att komma under öfvervägande. Redan det förhållande, att penningvärdet icke oväsentligt fallit efter tiden för strafflagens tillkomst, talade onekligen härför. Motionen blef emellertid för det dåvarande af lagutskottet afstyrkt.

I enlighet med en vid utskottets betänkande fogad reservation beslöt Andra Kammaren att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser om bötesstraffet lämpligen borde ändras i syfte, att detsamma måtte kunna, såvidt möjligt vore, afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en utredning i ämnet kunde gifva anledning.

Vid frågans behandling i Första Kammaren vitsordades af kammarens främsta juridiska auktoritet det framställda krafvet principiella berättigande och utlät sig denne tillika om olägenheterna i fråga om de gällande böteslatitudernas snäfhets. Han ansåg emellertid, att frågan ännu någon tid borde få hvila i afvaktan på lösningen af andra till Kungl. Maj:ts öfvervägande hänskjutna straffrättsfrågor. Utskottets hemställan blef af denna kammare bifallen.

Vid 1905 års riksdag upptog herr Kronlund frågan om bötesstraffets reformering ånyo och hemställde uti sin denna gång väckta motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en omarbetning af gällande bestämmelser angående bötesstraffet, i syfte dels att vidga de förefintliga böteslatituderna och dels att vid bestämmande af bötesbeloppen särskild hänsyn skulle tagas jämväl till den brottsliges förmögenhetsförhållanden, och för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan omarbetning kunde föranleda.

Lagutskottet fann visserligen »åtskilligt af hvad i motionen anförts värdt att taga under ompröfning», men ville icke heller för det dåva-

rande understödja densamma af farhåga att därigenom bidraga till att de frågor, hvilkas utredning Riksdagen i tidigare skrivelser påkallat, skulle längre än nödigt vänta på sin lösning, hvadan utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

De skrivelser, hvartill utskottet såmedelst hänvisade, vore dels en af den 10 maj 1894 med hemställan om utredning, huruvida i vår lagstiftning kunde införas föreskrift om så kallad villkorlig frigifning, och dels en af den 13 maj 1898, däri Riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, ej mindre huruvida villkorlig straffdom lämpligen kunde vid ringare brott och förseelser i den svenska rätten införas, än äfven huruvida i de fall, där enligt gällande lag enkelt fängelse antingen ådömdes omedelbart på kortare tid eller sattes i stället för bötesstraff, andra mera affliktiva frihetsstraff borde komma till användning, vare sig såsom allmän regel eller då domstol därom förordnade, och huruvida sådana eller andra affliktiva straff borde särskildt stadgas för brott emot person, vid iteration eller eljest försvärande omständigheter, när straffarbete likväl ej ansåges böra å brottet följa, samt, om förhållandena därtill föranledde, för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade lagbestämmelser, som för vinnande af sålunda angifna syften kunde erfordras.

Fyra af lagutskottets ledamöter från Andra Kammaren anförde i afgifven reservation, att det visserligen varit ganska lämpligt, om de af motionären ifrågasatta ändringarna i strafflagen kunnat utredas i sammanhang med de straffrättsliga frågor, hvarom ofvan förmålt, men då så emellertid icke skett och den af motionären väckta frågan vore en sak för sig samt ett bifall till motionärens förslag hvarken behöfde eller borde föranleda uppskof med lösningen af de andra viktiga spörsmålen, hemställde reservanterna om bifall till berörda förslag.

Båda kamrarna beslutade i enlighet med utskottets afstyrkande hemställan.

Nu föreligger emellertid frågan i ett annat skede.

Förenämnda riksdagsskrivelser föranledde tillsättandet af en kommitté, som den 17 maj 1902 till Kungl. Maj:t aflämnade förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen, lag angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum, lag angående villkorlig frigifning, lag angående villkorlig straffdom samt lag angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

I 2 kap. 10 § strafflagen heter det: »Saknas hos den, som blifvit till böter fälld, tillgång till deras fulla gäldande, skola böterna förvand-

las till fängelse», och i påföljande 11 § i samma kapitel: »Vid sådan förvandling, som i 10 § sägs, svare tre dagars fängelse mot böter icke öfverstigande fem riksdaler, fyra dagars fängelse mot böter utöfver fem till och med tio riksdaler, samt hvarje följande dags fängelse mot tio riksdalers böter, dock med iakttagande, att fängelsestraffet ej må sättas öfver sextio dagar.»

Strafflagskommittén, som bland annat hade att upprätta förslag om skärpning af de korta frihetsstraff, som åläggas såsom förvandlingsstraff för böter, erinrade i sådant sammanhang i det af kommittén afgifna betänkande, hurusom antalet af de personer, som i Sverige intogos i fängelserna för att undergå fängelse såsom förvandlingsstraff för böter, vore årligen synnerligen stort och att i de ojämförligt flesta fallen fängelse-tiden inskränkte sig till högst få dagar. Hos alltför många af dem, som sålunda underginge straffet, torde obehaget af frihetens förlust för så kort tidrymd, att vistelsen i ensamhet knappast komme att innebära något kännbart lidande, i det närmaste uppvägas af tillfället till hvila från verkligt ansträngande arbete och tillgodonjutande under tiden af fritt underhåll i fängelset. Detta intryck spredes till det samhällslager, den straffade tillhörde, och fara uppstode, att bland befolkningen fruktan för fängelsestraffet såsom ett ondt efter hand aftoge. I talrika fall förekomme, att personer, som ej saknade utväg att betala dem ålagda böter, föredroge att undergå förvandlingsstraffet. Kommittén hade ansett, att i främsta rummet borde undersökas, huruvida såsom verkställighetsform för bötesstraff kunde för den, som saknade tillgång till böternas gäldande, införas förrättande af arbete för det allmännas räkning.

En anordning med böters aftjänande genom arbete vore ingalunda främmande för vår äldre svenska rätt. Redan i de gamla landskapslagarna funnos bestämmelser, enligt hvilka förbrytare, som ej orkade böta med penningar, skulle i svårare fall böta med kropp, men i lindrigare fall öfverlämnas åt målsäganden för att aftjäna böterna med arbete. Enligt 1734 års lag kunde ock i vissa fall arbete träda i stället för böter, hvilka ej betaltes, och skulle hvarje dagsverke motsvara visst belopp af böterna. I kungl. förklaringen den 23 mars 1807 stadgades, att då någon af löst folk fälldes till sådana böter, som i 10 kap. utsökningsbalken omförmältes, och saknade tillgång till deras gäldande, ägde den, som därtill vore hågad, frihet att utbetala böterna och därefter låta den bötfällda arbeta hos sig, intill dess den utbetalta summan blifvit gulden; och skulle dagspenningen beräknas till en tredjedel af markegångsvärdet å ett drängedagsverke, men

den, som förskjutit böterna, förse den sakfällde med föda. Enligt kungl. förordningen om skogarna i riket den 1 augusti 1805 skulle böter för skadegörelse å planterade träd vid bristande betalning aftjänas genom arbete hos målsäganden, därest denne sådant åstundade; och böter, som enligt 62 § i nämnda förordning ådömdes för åverkan å kronopark, skulle, om den sakfällde ej orkade böta, aftjänas med dagsverken å kronoparken efter markegång.

I de sedermera utarbetade särskilda förslagen till ny kriminallag förekom ej anordning med böters aftjänande genom arbete.

Vid sådan anordning, att arbete för det allmännas räkning skulle träda i stället för böter, kunde man tänka sig, antingen att detta arbete blefve fullkomligt frivilligt eller att den bötfällde till aftjänande af böter hölles till arbete genom tvång, därvid hans personliga frihet måste blifva i större eller mindre grad inskränkt. Med hänsyn till vissa olägenheter, som ifrågavarande anordning ansågs innebära, syntes det emellertid kommittén lämpligare att låta böterna genom förvandlingsstraff aftjänas i enrum uti redan ordnade fängelseinrättningar.

Därest, med bibehållande af vanligt fängelse såsom förvandlingsstraff, strafftiden för bötesfången icke obetydligt utsträcktes, skulle straffet utan tvifvel kunna därigenom göras i högre grad verksamt, men en sådan förändring skulle ej kunna vidtagas utan ansenlig utvidgning af fängelserna samt afsevärd ökning i fångvårdskostnaderna. Ej heller syntes anordningen vara i och för sig lämplig. Enär fången vore under strafftiden urståndssatt att sörja för dem, hvilkas uppehälle kunde vara beroende af hans arbete, skulle strafftidens förlängning ofta nog komma att drabba företrädesvis andra än den brottslige själf, möjligen genom framkallande af nöd föranleda nya förbrytelser. Förlängd frånvaro från det vanliga arbetet kunde ock för den förut medellöse öka svårigheten att vid frigifvandet åter finna arbetstillfälle.

Såsom medel till afhjälpan af den öfverklagade bristen hos förvandlingsstraffet i dess nuvarande form ansåg kommittén företrädesvis bära anlitat den skärpning, som kunde åstadkommas genom fångkostens anordnande på ett sätt, hvarigenom viss grad af lidande eller obehag för fången uppkomme, utan att hans hälsa skadades. Kommittén föreslog därför till införande såsom allmänt förvandlingsstraff för böter ett fängelsestraff på minst tre och högst trettio dagar med benämning »fängelse vid inskränkt kost» och så inrättadt, att fångkosten, som borde lämnas till erforderlig myckenhet, däremot vore inskränkt på det sätt, att från och med

dagen näst efter den, från hvilken strafftiden räknades, fången komme att tilldelas, utom vatten till dryck, allenast bröd jämte salt samt därtill dagligen, efter förloppet af fem dagar, en enda hvarje dag lika anrättning, hvari skulle ingå animalisk ägghvita och fettämne. Den som ej kunde utan våda för hälsan undergå fängelse vid inskränkt kost, skulle i stället hållas i annat fängelse under dubbelt antal dagar.

Slutligen framhöll kommittén, att, där ett kortvarigt fängelsestraff måste nyttjas såsom förvandlingsstraff för böter, detta vore att betrakta såsom en nödfallsutväg, som anlätades på det att den, som ej kunde eller ej ville betala honom ålagda böter, icke måtte till skada för rättsordningen lämnas alldeles strafflös.

Vid behandlingen i högsta domstolen af samtliga de utaf strafflagskommittén upprättade lagförslag, däruti, i fråga om förslaget till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen, viss jämkning dessförinnan blifvit af vederbörande departementschef vidtagen, afgåfvos rörande sistnämnda lagförslag i dess helhet samt dess allmänna grunder särskilda yttranden, hvarur jag skall tillåta mig att här anföra följande.

Ett justitieråd framhöll till en början, hurusom våra korta frihetsstraff icke kunde anses motsvara sitt ändamål, och att man syntes numera allmänt vara ense därom, att något måste göras för afhjälpan af detta missförhållande. Strafflagskommittén hade såsom botemedel mot dessa straffs ringa effektivitet föreslagit, att de skulle kunna förenas med vissa skärpningar, men vore justitierådet öfvertygad, att ej heller denna utväg skulle befinnas leda till målet och att det förr eller senare komme att visa sig, att det enda verksamma botemedlet vore att ur straffsystemet — med vissa undantag — bannlysa de kortvariga frihetsstraffen och öfvergå till frihetsstraff endast på längre tid och i förening med verkligt tungt arbete.

»Bötesstraffet», fortsätter sedermera justitierådet, »har man — såsom mig synes med rätta — anmärkt, är ett förmögenhetsstraff, ådömdt i fall där den strängare straffarten, frihetsstraff, ansetts ej böra komma till användning. Men då måste det innebära en orättvisa, att den bötfälde, som vill men ej kan betala böterna, i stället får undergå ett straff af strängare art, ett frihetsstraff. Man bör därför först och främst tillse, att själfva bötesstraffet rätt afpassas efter den dömdes antagliga betalningsförmåga, i det att dels böterna bestämmas på ett sådant sätt, att det aldrig kan på förhand anses omöjligt att gälda dem, dels ock åt domaren lämnas sådan frihet i fråga om bötesbeloppet, att straffet för enahanda förseelse kan

drabba den mera och den mindre bemedlade med en för hvardera lika kännbar förmögenhetsförlust. Sedan bötesstraffet sålunda blifvit på ett rättvist sätt utmätt, bör verkställandet däraf blifva, såvidt möjligt, lämpadt efter den dömdes betalningsförmåga, så att, där så erfordras, anstånd meddelas och afbetalningar mottagas. Blifva oakadt dessa lättnader böterna ej erlagda, bör exekution i den dömdes tillgångar företagas till uttagande af böterna i sin helhet eller så långt möjligt är. För hvad som sedan återstår oguldet bör tillfälle beredas den dömde att genom frivilligt arbete åt stat eller kommun bereda det allmänna en motsvarande godtgörelse. Fullgöres ej sådant arbete, har man — med undantag för det ringa antal fall, då den dömde ej är i stånd att verkställa något som helst arbete, och för dessa läser förvandlingsstraffet så som det nu är anordnad kunna bibehållas — att göra endast med de samhällselement, som ej vilja underkasta sig straffet utan söka trotsa staten i dess rättsskipning. För dessa åter är det rätta korrektivet tvångsarbete, mindre såsom medel att bereda det allmänna ersättning för bötesbeloppet än såsom den riktiga och konsekventa påföljden mot den, som undandrar sig att på den väg, som anvisats honom, lämna sådan ersättning. Denna användning af tvångsarbete är redan nu ej främmande för vår rätt, i det den enligt fattigvårdsförordningen följer på familjeförsörjares tredska att medelst frivilligt arbete godtgöra fattigvårdssamhälle dess utgifter för den tredskandes familj.»

Då den sålunda beskrifna anordningen af bötesstraffet och dess verkställande enligt justitierådets öfvertygelse vore den rätta, förklarade han sig icke kunna biträda kommitténs förslag i berörda del.

Ett annat justitieråd anförde, hurusom mot användande af straffarten fängelse såsom förvandlingsstraff för böter kunde anmärkas, att då fängelse skulle anses vara och jämväl till sin natur vore en svårare straffart än böter, den bötfälde, som saknade tillgång till böternas gäldande, i anseende till sin medellöshet komme att umgälla sitt brott med ett straff, som till sin art vore svårare än det, hvarmed lagstiftaren ansett samma brott i och för sig kunna försonas; att fängelsestraffs användande äfven å de ringaste förseelser ej kunde undgå att så småningom betaga straffet den infami, som i allmänhet borde vara förbunden med ett frihetsstraff, och således väsentligen minska befolkningens fruktan för fängelsestraffet; samt att då den tidsutsträckning, som kunde gifvas åt fängelse såsom förvandlingsstraff, rimligen ej kunde blifva synnerligen stor, detta förvandlingsstraff komme att lida af samma fel som kortvariga frihetsstraff öfver hufvud, eller bristande effektivitet.

Slutligen erinrade ett tredje justitieråd, vidkommande skärpt fängelse såsom förvandlingsstraff för böter, att förslaget bestämmelser härutinnan skulle blifva tillämpliga ej allenast på böter, ådömda enligt strafflagen för handling eller underlåtenhet, som däri såsom brottslig stämplats, utan äfven på böter, ådömda i alla de oräkneliga fall, då sådana genom administrativa författningar stadgades för förseelseer, ofta af den beskaffenhet, att den, som därtill gjort sig skyldig, icke i någon mån förverkat rätten att anses för och behandlas som en fullt oförvitlig och aktningvärd medborgare; och att i sådant fall tillämpa ett affliktivt och nedsättande straff torde vara absolut förkastligt. Väl torde vara sant, att det nuvarande förvandlingsstraffet för en del med böter belagda förseelser, som i allmänhet begingos af mer eller mindre förfallna subjekt, vore alldeles för litet kännbart och att i dylika fall en skärpning vore behöflig och komme att verka välgörande; men skärpningen borde i dylika fall likasom vid de omedelbart ådömda frihetsstraffen bero på pröfning af omständigheterna och behovet i hvarje särskildt fall. Det hade framhållits önskvärdheten af en reform af hela bötesstraffet såväl beträffande grunderna för dess ådömande och utmätande som ock i fråga om dess verkställande. Blefve en reform i sådan riktning genomförd och tvångsarbete stadgad för den, som lämnade obegagnadt honom beredt tillfälle att med penningar eller frivilligt arbete utgöra bötesstraffet, torde detta kunna innebära ett förvandlingsstraff af tillräcklig effektivitet.

De sålunda framställda anmärkningarna och i ifrågavarande hänseende gjorda uttalandena vunno i hufvudsak instämmande jämväl från de öfriga i ärendets behandling deltagande justitieråden.

Vid anmälade i statsrådet den 2 februari 1906 af ifrågakomna lagförslag och högsta domstolens däröfver afgifna utlåtande förklarade departementschefen till en början, att, på grund af de inom högsta domstolen framkomna anmärkningar i fråga om införande af nytt förvandlingsstraff för böter, förslagen i denna del och hvad därmed ägde sammanhang ansetts böra förfalla, men att de sålunda ej upptagna frågorna, efter det fullständig utredning förebragts angående samtliga erforderliga reformer af bötesstraffet, under en snar framtid borde blifva föremål för lagstiftningens uppmärksamhet.

De återstående delarna af lagförslagen med några däri ytterligare gjorda jämkningar blefvo därefter för Riksdagen framlagda och i nästan oförändradt skick antagna samt resulterade i de den 22 juni 1906 utfärdade lagarna angående ändring i vissa delar af strafflagen, angående vill-

korlig straffdom, angående straffarbete och fängelsestraffs verkställande i enrum samt angående villkorlig frigifning.

Härigenom hade de straffrättsliga frågor, hvarom 1894 och 1898 års Riksdagar aflåtit skrivelser, i det allra mesta, utom i fråga om bötesförvandlingsstraffets omdaning, erhållit sin lösning och till sina verkningar helt visst betydelsefulla reformer vunnits på ifrågavarande områden.

Men krafvet på bötesstraffets reformerande, ej mindre rörande grunderna för böternas ådömande och utmätande än äfven beträffande bötesstraffets verkställande, står fortfarande kvar lika oundgängligt och i hög grad trängande som någonsin. Af den föregående redogörelsen med de särskilda framställningarna och uttalandena från de mest sakkunniga och vederhäftiga håll torde med ovedersäglig tydlighet framgå, hur otillfredsställande, otidsenliga och olämpliga gällande bestämmelser angående bötesstraffet äro i vår svenska straffrätt.

Det af 1905 års lagutskott anförda skäl till afstyrkande af herr Kronlunds ofvanberörda motion föreligger icke längre. Men enligt min åsikt bör reformkrafvet icke begränsas allenast till den af honom gjorda framställning. Visserligen skulle åtskilligt vinnas redan genom vidgandet af de nu förefintliga böteslatituderna och genom sådana bestämmelser, som ålade domaren att vid fastställande af bötesbeloppet i hvarje särskildt fall taga hänsyn till bland annat den brottsliges förmögenhetsförhållanden, men med den nödiga reformeringen af bötesstraffet sammanhänger framför allt en genomgripande ändring af reglerna för straffets verkställande.

Bötesmaximum i vår strafflag är som bekant i allmänhet 500 kronor, endast i 7 eller 8 fall uppgår maximigränsen till 1,000 kronor eller tillämpas andra beräkningsgrunder, medan den i andra fall ej går längre än till 20 kronor, såsom för sabbatsbrott, eller till 50 kronor, såsom i fråga om fylleriförseelser, eller till 100 kronor för öfverdådig framfart eller för förargelseväckande beteende å allmän plats, eller till 200 kronor, såsom för deltagande i upplopp eller för underlåtenhet att hörsamma myndighets bud vid angifna tillfällen o. s. v. I den norska strafflagen af år 1902 är det vanliga bötesmaximum 10,000 kronor, i dansk lag är det 2,000 å 4,000 kronor, i den tyska lagen går det upp till 6,000, i vissa fall ända till 15,000 mark, i Frankrike uppnår det 5,000 francs, i Italien 10,000 lire. I Holland finnes icke ens något allmängiltigt bötesmaximum föreskrifvet.

Enligt den norska lagen skall vid böters ådömande synnerlig hänsyn tagas till den åtalades förmögenhetsvillkor och hvad han efter sina lef-

nadsförhållanden kan antagas gå ut med. Den innehåller härförutom bestämmelser därom, att böter kunna betalas terminsvis eller ock aftjänas i statens eller kommunens tjänst. Betalas eller aftjänas icke böterna, skola de indrifvas, såvida icke den bötfälldes ekonomiska ställning eller näring synes därigenom komma att lida kännbart afbräck. Först därefter skall bötesförvandling ifrågakomma, men då, efter ett visst i domen på förhand angifvet mått, till straffarbete intill flere månader. Den norska lagen söker sålunda utesluta från fängelsestraff alla som kunna antagas vilja genom arbete vare sig för egen eller det allmännas räkning betala sina böter; mot den, som tredskas med böternas erläggande i den ena eller den andra formen, visas däremot, såsom rätt och tillbörligt är, intet undseende.

Klart är att genom böteslatitudens ringa omfattning i vår strafflag föga kan uträttas till brottslighetens bekämpande å de områden, där bötesstraffet gemenligen har sin tillämpning, likasom det möter synnerlig svårighet att vid bötesbeloppets bestämmande taga den hänsyn till den åtalades betalningsförmåga, som vore skälig. Man kan säga, att bötesstraffet i de flesta fall medför alltför ringa effekt gentemot dem, hos hvilka böterna verkligen kunna uttagas, och i fråga om dem, som icke kunna förmås erlægga böterna, förvandlar det sig i ett kortvarigt fängelsestraff, om hvars vanmakt och förkastlighet meningarna ju icke äro delade.

En i strafflagskommitténs ofvanomförmälta betänkande intagen tabell utvisar, att under tidsperioden 1893—1900 antalet bötesfångar uppgått till den ansenliga siffran af 125,936, att mer än $\frac{2}{3}$ af männen varit yngre än 38 år och således tillhört den mest arbetskraftiga åldern, under det att kvinnorna varit något äldre, dock endast till ett antal af inemot $\frac{1}{3}$ öfver 47 år, samt att nära $\frac{3}{4}$ af männen och $\frac{2}{3}$ af kvinnorna tillhört det ogifta ståndet. Ur fångvårdsstyrelsens berättelse för år 1904 inhämtas, att vid läns- och kronocellfångelserna summan af alla där intagna fångars underhållsdagar utgjorde 522,511 och att däraf belöpte å bötesfångar icke mindre än 111,374, att antalet nykomna fångar uppgick till 22,873 män och 2,799 kvinnor, tillhoppa 25,672 personer, samt att af dessa voro 14,851 män och 901 kvinnor eller sammanlagdt 15,752 bötesfångar.

De anförda siffrorna uppgå till en sådan höjd och äro för öfrigt af den natur, att enhvar lätteligen torde inse, hvilken allvarlig och samhällsviktig fråga här föreligger.

Nu förhåller det sig så, att domaren, då han enligt strafflagens bestämmelser ådömer en tilltalad ett bötesstraff, i de allra flesta fall måste

ha det plågsamma medvetandet, att det i själfva verket icke är denne, som af straffet drabbas. Bötesstraffet blir i dessa fall intet »förmögenhetsstraff», ty något slag af »förmögenhet» äger icke denne tilltalade. Det blir i stället staten, som får betala, ity att staten skall tillförbindas att upplåta husrum, att föda och i regel äfven beklåda den sakfällde, utan att, väl att märka, denne kommer att prestera något arbete af värde, motsvarande den summa som skulle afskrifvas för hvarje dag, han erhåller sitt underhåll i fängelset. »Sådant bidrager afsevärdt», säger en fängelseföreståndare i en skrivelse», till ett folks demoralisering, och de, som »sitta inne», le i mjugg sitt breda hånlöje åt en sådan lagstiftning». Vårt bötesstraff blir i praktiken intet annat än ett kortvarigt fängelsestraff utan hvarje spår af effektivitet. Det visar sig också, huruledes otaliga individer komma och komma igen till fängelset efter korta tiders förlopp; några dagars vistelse därstädes förmår långt ifrån afskräcka dem och något slags strafflidande känna de däraf icke. För hvarje ny gång mista de alltmer af den tilläfsventyrs ursprungligen förefintliga respekten för fängelset, och helt naturligt delgifva de sina intryck och erfarenheter åt andra, som snart skola finna saken lika enkel och lättvindig. Men därmed undergräfvades alltjämt i betänkelig grad respekten för gällande lagar och förordningar i det hela, för domaremakts och laga myndighet i öfrigt.

En fängelsepredikant vid ett af våra största fängelser har på följande sätt utlåt sig i detta ämne: »Det är dystert att tänka på, att det stora dyrbara fängelsemaskineriet vid ett större länsfängelse skall till öfvervägande största delen upptagas med denna klass fångar (bötesfångar), det är dystert att tänka på, att så litet vinnes med de summor, som årligen utgå till dessas underhåll, sorgligt att tänka på ett straffsätt, som ger den fångne frihet att sofva eller åtminstone slöa bort dag efter dag på det allmännas bekostnad. Jag menar, att arbete borde presteras af honom, motsvarande den summa, han ådömts att erlägga. Då kändes kanske detta som straff och kunde hålla tillbaka från fortsatta förseelser. Då kunde böters aftjänande kanske verka i någon mån såsom en fostran. Och kommun och stat finge en godtgörelse, motsvarande i någon mån hvad som ådömts».

Med stöd af hvad jag sålunda åberopat och anført, vågar jag förmena, att en fullständig reformering af bötesstraffet, såväl i fråga om grunderna för dess ådömande som beträffande formerna för dess verkställande, ofördröjligen bör bringas å bane. Och till en sammanfattning af det ofvan sagda får jag såsom önskemålen för en sådan reformering angifva:

en ansenlig vidgning af böteslatituderna, hvarigenom tillräckligt utrymme skulle lämnas åt domaren för utmätande af ett, såvidt möjligt, fullt skäligt bötesbelopp i hvarje förekommande fall;

uttryckliga bestämmelser, som ålade domaren att vid böternas ådömande taga noggrann hänsyn till den åtalades samtliga kända lefnadsomständigheter, hans betalningsförmåga, hans personliga förhållanden i öfrigt eller annat, som i detta fall kunde anses vara af betydelse;

bestämmelser, enligt hvilka anstånd kunde för kortare tid lämnas den dömda med böternas betalande eller hvarigenom tillfälle kunde beredas honom att i mindre poster efter lägenhet inom viss begränsad tid erlægga sina böter eller, därest han därtill skulle alldeles sakna förmåga, att genom utförande af arbete umgälla sin skuld till det allmänna; samt slutligen

mot dem, som trots allt ville tredskas, en mera respektingivande, för den dömda mera kännbar och för det allmänna mindre betungande anordning än det nuvarande förvandlingsstraffet, antingen i form af tvångsarbete utom fängelset, vare sig i för ändamålet särskildt inrättade arbetsanstalter eller i annan ordning, eller ock i ett, såvidt möjligt, effektivt straffarbete i de redan befintliga fängelserna.

Först efter nödig utredning och noggrant öfvervägande af alla därvid framkommande omständigheter torde det emellertid vara möjligt att bestämma, huru långt steg, som måste tagas, och till hvilken omfattning reformen bör sträcka sig.

Jag får alltså hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själfva bötesstraffet som ock i fråga om bötesförvandlingsstraffet borde i här ofvan angifna syften ändras, samt, därest förhållandena skulle därtill föranleda, för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade lagbestämmelser, som för vinnande af dessa syften kunde erfordras.

*Utskottets
yttrande.*

Under den senaste tiden har det blifvit alltmer allmänt erkänt, att den svenska rättens bestämmelser rörande bötesstraffet äro i hög grad otillfredsställande. Skarpast hafva bristerna framträdt i fråga om förvandlingsstraffet, men äfven i andra afseenden lämna de nuvarande stadgandena i ämnet rum för befogade anmärkningar. I sin förevarande framställning har nu motionären uppställt åtskilliga önskemål i fråga om bötesstraffets reformering. De af motionären framförda synpunkter finner utskottet väl värda att tagas under närmare skärskådande, då de synas utskottet i väsentliga

delar angifva den riktning, i hvilken en ändring af de nuvarande bestämmelserna bör vidtagas.

Vid tillämpning af bötesstraffet liksom af hvarje annat straff bör det gifvetvis eftersträfvast, att straffmättet i de olika fallen så fastställas, att de, som gjort sig skyldiga till samma förseelse, af straffet lika kännbart beröras. Till fullo kan detta visserligen icke uppnås, då det ej är möjligt att i hvarje fall bedöma, huru straffet påverkar den, som däraf drabbas. I den mån det kan ske, bör det dock vara lagstiftaren angeläget att gifva sådana föreskrifter, som möjliggöra, att vid lagens tillämpning äfven i detta afseende må åstadkommas likhet inför lagen. Det torde emellertid med fog kunna sägas, att de nuvarande stadgandena rörande böteslatituderna icke bereda domstolarna tillfälle att i den grad, som är möjlig och önskvärd, fastställa böternas belopp med hänsyn jämväl därtill, att det ådömda straffet må något så när lika träffa personer i olika ekonomisk ställning. Det synes icke kunna vara något tvifvel underkastadt, att såväl den allmänna böteslatituden i 2 kap 8 § strafflagen — hvilket lagrum fastställer det högsta belopp, hvartill böter i allmänhet få ådömas, till 500 kronor — som äfven de vidare böteslatituder, som i några fall förekomma, äro allt för snäva. I likhet med motionären anser därför utskottet det vara af stor vikt för möjliggörande af en rättvisare tillämpning af bötesstraffet, att böternas maximibelopp ansevärt höjes ej blott i det allmänna stadgandet i 2 kap. 8 § strafflagen, utan äfven i de särskilda böteslatituderna. Det torde nämligen ligga i öppen dag, att för den, som lever i goda ekonomiska villkor, ett bötesbelopp, som för en person i tryckta ekonomiska omständigheter kan vara ett synnerligen kännbart straff, ofta nog icke blifver i afsevärd mån betungande. Visserligen hafva domstolarna redan nu att vid bestämmandet af böternas belopp taga hänsyn, förutom till andra omständigheter i målet, jämväl till den dömdes ekonomiska ställning, men i regel torde denna faktor blott i alltför ringa grad beaktas vid utmätandet af bötesstraff. För att densamma må komma i betraktande i den utsträckning, som är erforderlig för uppuående af ett rättvist resultat, är det därför enligt utskottets uppfattning nödigt, att i vår allmänna strafflag, i likhet med hvad redan skett i några främmande länders strafflagar, införas bestämmelse därom, att vid ådömande af bötesstraff domstolen har att fastställa bötesbeloppet med hänsyn tagen jämväl till den dömdes för-mögenhetsförhållanden. Äfven vid andra smärre brott än dem, som afhandlas i allmänna strafflagen, kan visserligen denna beräkningsgrund för böternas belopp anses böra komma till användning, men enligt utskottets förmenande

är det icke lämpligt, att den tillämpas vid alla slag af smärre förseelser. Det torde äfven kunna med skäl ifrågasättas, huruvida tillämpandet af nämnda princip skulle medföra ett rättvist resultat vid vissa slag af brott mot allmänna strafflagen. Vid tillämpande af den föreslagna principen bör det enligt utskottets förmenande icke ifrågasättas, att domstolen skulle vara ovillkorligen skyldig att ingå på en närmare undersökning, till hvilket belopp den sakfälldes inkomster uppgå, detta redan på den grund, att därigenom i regel kunde föranledas uppskof med målets afgörande. För nu ifrågvarande ändamål torde det nämligen vara fullt tillräckligt, att domstolen utgår ifrån att den tilltalade äger den förmögenhetsställning, som allmänt antages.

Till sin natur äro böter ett förmögenhetsstraff, afsedt för sådana brott och förseelser, som äro af den lindriga art, att de icke anses böra umgällas med frihetsstraff. Så som förhållandena hafva utvecklats sig i vårt land, har emellertid fällandet till böter i ett synnerligen stort antal fall faktiskt varit en omväg för ådömande af frihetsstraff. Till följd af nu gällande bristfälliga bestämmelser i ämnet, har nämligen en oproportionerligt stor del af de bötfällda till följd af medellöshet fått umgälla sitt brott med strängare straff än det, hvarmed lagen anser samma brott kunna försonas. För att undvika att den, som gjort sig saker till böter för mindre brott eller förseelse, vid straffets förvandling till fängelse slipper undan med en så kort förlust af friheten, att, såsom mången gång är fallet, karaktären af straff nästan helt och hållet bortfaller, torde det till och med icke sällan förekomma, att, där den skyldige kan antagas icke vara i stånd att gälda de böter, brottet eller förseelsen skäligen anses förskylla, dessa blifvit satta till ett högre belopp, än eljest skulle blifvit fallet. Då förvandlingsstraffen i regel äro af mycket kort varaktighet, hafva de svåra olägenheter, som vidlåda de kortvariga frihetsstraffen, gjort sig särskildt kännbara med afseende å bötesfångarna. Genom användande af fängelsestraff vid de lindrigaste förseelser undergräver man dessutom i mycket stor utsträckning fruktan för detta straff och minskar den känsla af skam, som bör åtfölja frihetsstraff.

Att antalet af dem, som aftjäna ådömda böter medelst frihetsstraff, är så stort i vårt land, torde visserligen i någon mån bero därpå, att i flera fall föreskrifna åtgärder för böternas indrivande icke vidtagas, utan äfven personer, som skulle vara i stånd att genast gälda böterna, få undergå förvandlingsstraff. Det synes emellertid utskottet, som om den hufvudsakliga grunden till det öfverklagade missförhållandet låge däri, att nu gällande

föreskrifter rörande uttagande af böter icke för den dömde underlätta böternas erläggande. Från alla synpunkter sedt måste det anses lämpligast, att förvandlingsstraffets förekomst i möjligaste mån inskränkes och de till böter dömda i stället tillhållas att inbetala de ådömda beloppen. Enligt utskottets uppfattning är det därför i hög grad af behovet påkalladt, att åtgärder vidtagas i detta syfte; och synes det utskottet i likhet med motionären vara i sådant afseende ändamålsenligt, att lagbestämmelser meddelas, enligt hvilka anstånd skulle kunna för viss tid lämnas den dömde med böternas betalande, eller genom hvilka tillfälle bereddades honom att i mindre poster efter lägenhet inom viss begränsad tid erlagga sina böter. Såsom motionären erinrat, har äfven den af Kungl. Maj:t tillsatta kommitté, med uppdrag att upprätta förslag om skärpning af förvandlingsstraffen och de på kort tid ådömda frihetsstraffen m. m., uti sitt den 17 maj 1902 afgifna betänkande, i fråga om reformering i vissa afseenden af bötesstraffet bland annat föreslagit, att i allmänna strafflagen måtte införas stadganden af den innebörd ofvan ifrågasatts.

Uti sin förevarande framställning har motionären vidare föreslagit, att den, som blifvit dömd till böter, skulle, där han icke kunde på annat sätt betala dem, berättigas att genom utförande af arbete umgälla sin skuld till det allmänna. Utskottet kan icke godkänna en dylik rätt för den bötfällde, som skulle motsvaras af en plikt för det allmänna att för ifrågasvarande ändamål bereda honom arbete. Därtill kommer, att stora svårigheter skulle möta mot medgifvande af en dylik rättighet. Då det arbete staten kunde tillhandahålla i regel måste blifva af mycket enkel beskaffenhet och följaktligen äfven arbetsförtjänsten blifva relativt ringa, skulle det gifvetvis för den dömde, därest han verkligen ville genom arbete intjäna bötesbeloppet, vara vida fördelaktigare att göra detta genom fritt arbete i sitt eget yrke. Skulle han aftjäna sina böter genom arbete för det allmännas räkning, borde detta antingen ske i särskilda af staten upprättade anstalter eller ock bestå i vissa lämpliga slag af friluftsarbeten. De bötfällde måste då sammanföras till gemensamt arbete, hvarvid alltid den olägenheten kunde uppstå, att de sämre elementen komne i tillfälle att utöfva ett skadligt inflytande å arbeidskamraterna. Under den tid den bötfällde utförde arbete för det allmännas räkning borde han tydligen själf bekosta sitt underhåll. Den tidrymd, som skulle åtgå, innan böterna blifvit till fulla guldna, blefve därigenom sannolikt betydligt längre, än som kan anses vara lämpligt vid förvandlingsstraff. Den dömde skulle dessutom blifva urståndsatt att sörja för dem, som möjligen vore beroende af hans

arbete, hvarigenom dessa törhända komme att lida nöd eller falla fattigvården till last.

Därest, på sätt ofvan antydts, ändrade bestämmelser kunde blifva meddelade beträffande sättet för bötesstraffets verkställande, synas så stora lättnader vara medgifna, att det icke torde möta några större svårigheter att erlægga böterna för den, som verkligen vill göra det och är i stånd att arbeta. Är den dömd oförmögen till allt arbete eller kan han därmed ej förtjäna mera än som åtgår till hans eget underhåll, synes förvandlingsstraffet i sin nuvarande form kunna bibehållas i hufvudsak oförändradt. Beträffande åter sådana personer, som väl kunna genom arbete intjäna det ålagda bötesbeloppet, men som icke äro därtill villiga, böra uppenbarligen strängare åtgärder vidtagas. Det trots mot statens straffande verksamhet, som ligger i en dylik vägran, är, såsom motionären framhållit, fullgiltig anledning till att den tredskande drabbas af ett mera respektingifvande, för honom mera kännbart och för det allmänna mindre betungande straff än det nuvarande förvandlingsstraffet. Motionären har i sådant afseende föreslagit, att personer, om hvilka nu är fråga, eventuellt skulle tvingas att utföra tvångsarbete utom fängelserna. Såsom utskottet ofvan påpekat, torde det emellertid möta stora svårigheter att så anordna dylikt arbete, att icke öfvervägande olägenheter däraf uppkomme. Därest det skulle visa sig lämpligt och utförbart, synes emellertid äfven tvångsarbete utom fängelserna böra komma i betraktande för nu ifrågavarande slag af bötfällde. I regel torde dock dessa fortfarande få aftjäna böterna inom fängelsets murar, men synes rättvisan därvid kräfva, att samtliga dessa bötesfångar, såvidt möjligt, hållas till ett mera effektivt arbete eller att förvandlingsstraffet på annat sätt skärpes. På hvad sätt en dylik förändring af förvandlingsstraffet med hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter lämpligast bör vidtagas, kan uppenbarligen icke afgöras på frågans nuvarande stadium. Af ett uttryck i den föreliggande motionen synes framgå, att motionären ansett, att den, som tredskades med erläggande af böter, borde åläggas straffarbete. Då emellertid böterna ådömts för ett brott af så lindrig beskaffenhet, att det icke ansetts förskylla frihetsstraff, kan det enligt utskottets förmenande icke vara lämpligt att för dess sonande kräfva ett så strängt straff som straffarbete.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, må i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes

Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själfva bötesstraffet som bötesförvandlingsstraffet böra ändras i de afseenden utskottet här ofvan angifvit, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan gifva anledning.

Stockholm den 2 april 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation:

af herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Ridderbjelke* och *Carl Nyström*, mot viss del af utskottets motivering.

Herr *Lilliesköld* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, samt herrar af *Ekenstam* och *Fahlén*, att de icke deltagit i den slutliga handläggningen däraf.
